

Miloš Perović¹

Univerzitet Crne Gore
Fakultet političkih nauka
Podgorica

NAUČNA RAZMATRANJA U „KONTURAMA HORIZONTA“

Apstrakt: Ovaj rad se bavi naučnim postavkama u knjizi intervjuva „Konture horizonta“ Aleksandra Čukovića. U radu se pokušavaju povezati i objasniti različiti teorijski pristupi značajnim naučnim temama kod pojedinih autora poput Ratka Božovića, Aleksandra Prnjata, Slobodana Vladušića, Predraga Milidraga, Žarka Paića i Pavla Milenkovića. Rad donosi i pojedine izvore i korijene tema koje su inspirisale autora na razgovor sa značajnim imenima iz oblasti društvenih i humanističkih nauka. Neke od tema koje dominiraju su: globalizacija, kultura, umjetnost, identitet, mišljenje.

Ključne riječi: Aleksandar Čuković, globalizacija, mišljenje, identitet, kultura, jezičko-ekspresivni paternalizam.

Knjiga Aleksandra Čukovića „Konture horizonta“² obiluje raznolikošću tema iz književnosti, umjetnosti, društveno humanističkih nauka, književne teorije i filozofije. Sa naučnog gledišta ona je riznica

¹ m1sprvc@gmail.com

²Knjiga pod nazivom „Konturehorizonta“ (2015) je treća po reduk njiga Aleksandra Čukovića. Knjiga je sastavljena od intervjuva koje je Čuković vodio sa najeminentnijim imenima iz polja humanistike među kojima su Ratko Božović, Aleksandar Prnjat, Predrag Milidrag, Slobodan Vladušić, ŽarkoPaić, Šerbo Rastoder.

teorijskih postavki koje se mogu analizirati i objašnjavati na više nivoa. U fokusu knjige su polja kulture, politike, globalizacije, filozofije, istorije, sociologije... Iako su Ćukovićevi sagovornici u „Konturama horizonta”: Matija Bečković, Ratko Božović, Slobodan Vladušić, Aleksandar Gatalica, Gojko Đogo, Božo Đuranović, Zoran Živković, Aleksandar Jerkov, Ranko Jovović, Predrag Krstić, Ilija Lakušić, Pavle Milenković, Predrag Milidrag, Žarko Paić, Aleksandar Prnjat, Šerbo Rastoder i Petar Ćuković, za potrebe ovog rada bavićemo se samo sagovornicima čija je kvintesencija naučnog rada sadržana u ovoj knjizi, koja je svojevrsni udžbenik.

Na samom početku knjige, Ćuković zalazi u polje globalizacije koja jeste jedna od centralnih tema razgovora. Razgovor o ovoj temi autor počinje sa Ratkom Božovićem postavljajući pitanje da li brzina kao osnov globalizacije dovodi u pitanje dokolicu, a samim tim i mišljenje u kontekstu onoga što filozofi podrazumijevaju pod tim terminom. Neosporno je da je upravo mišljenje proizvod stila življenja. Danas postoji problem stila življenja pa samim tim i mišljenja. Naravno i stil života je pod „pritiskom“, u manjoj ili većoj mjeri, globalizacije. Božović to uvezuje fokusirajući se na medijsku globalizaciju. Objašnjava da „uspon globalnih medija sve više utiče na prirodu svakodnevlja, na životni stil u kome posebno strada dokolica kao forma unutrašnje tišine i kreativne samopotvrde ličnosti. (...) Prisustvo globalnih medija djeluje kao nezaustavljiva stihija, kao neumitna i lagodna diktatura“. (Ćuković, 2015:23) Tačnije, ta lagodna diktatura uvodi i favorizuje nešto što se naziva „lakom zabavom“ koja je usmjerena na to da oblikuje potražčko društvo i da stvori konzumenta, a ne slobodnog građanina kao misleće biće. Tada se javlja moralna kriza. Božović o tome u „Konturama horizonta”(2015) kaže sljedeće: „Moralna kriza je prethodila sveopštem rasulu. Štaviše ona je rasulo podsticala i omogućavala. U svojoj metastazi postala je prepreka u ostvarivanju društvenih promjena. Nezamisliv je moralni način bez saznanja šta je dobro a šta zlo. (...) Moralna intelegencija uslov je pročišćenja, puta ka katarzi i civilnim oblicima života. A moral pomaže čovjeku da nađe oslonac u sebi samom. Ako nema taj oslonac ona je invalid“. (Ćuković, 2015:49) Tada strada i kultura. Kultura kao osnov zdravog društva. Ona biva preplavljena

škartom - kičom. A zapravo riječ je o komercijalizaciji ili tačnije stvaranju estradne kulture koja umjesto pravih vrijednosti u kulturi podmeće komercijalne stvari koje se predstavljaju kao „velika djela”, samo da bi se prodala. O tome detaljnije profesor Božović piše u tekstu „Stranputice kiča“(2009) u kom kaže da „ono u čemu su svi relevantniji istraživači saglasni jeste mišljenje da kič nije pojava koja je vezana samo za umjetnost, već da se manifestuje u svim oblastima ljudskog života, u najšire shvaćenom čovjekovom svijetu. Broh je obrazložio da svi periodi u kojima opadaju vrijednosti jesu kič-periodi. Kič seže u daljine istorije s tim što je bio pretežno povezan sa umjetnošću.” (Božović, 2009:4) Takođe, Božović o kiču naširoko piše u knjizi „Ram za sliku”(2010) gdje između ostalog kaže: „U definisanju kiča teoretičari posebno naglašavaju karakter privida, koji se završava u samoobmani i nekritičnosti, u prikrivanju stvarnosti velom dopadljive „priyatnosti”. Tako se stiže do kiča kao paradigme falsifikovane stvarnosti. Iz društvenog brloga niču obilni plodovi kiča, koji se uzima kao dokaz za kreativnu neostvarenost.” (Božović, 2010:174) Svako nastajanje, zaključuje Božović, da se ekspanzija kiča zaustavi djeluje, u najmanju ruku, naivno.

Čovjeka u takvom postmodernom svijetu (svijetu kiča), Slobodan Vladušić naziva „čovjek postaje savremeni rob” (Ćuković, 2015:59). Zapravo, objašnjava da je to osoba od koje ništa ne zavisi i kojoj se sve servira. Vladušić to povezuje sa procesom depolitizacije i ističe da je jedina borba protiv postojanja savremenog roba u stvari odupiranje depolitizaciji. U svom tekstu „Privatnost is dead”(2012) kaže: „Biti depolitizovan znači suštinski, sebe svesti na nivo roba ili ako hoćete kmeta čija je jedina životna preokupacija puko preživljavanje”. (Vladušić, 2012) Takav čovjek obećava sistemu da će u buduće biti nebitan kako bi mu taj isti sistem garantovao život. Ćuković s pravom pita Vladušića može li se ta vrsta bivstvovanja nazvati uopšte životom. Vladušić na to kaže: „Nisam siguran da možemo. To je život veoma niskog inteziteta. Jedna od osnovnih čovjekovih motivacija jeste želja da bude priznat, što će reći važan. Ako mu se neprekidno sugerise da može da opstane samo zato što je nebitan i nevažan, onda samim tim ukidate njegovo pravo da traži priznanje, odnosno to priznanje pomijerate u drugu sferu”. (Ćuković, 2015:61) U tekstu „Privatnost is dead” (2012)

čovjeka, kao savremenog roba, Vladušić objašnjava kroz gubitak privatnosti. Gubitak privatnosti na internetu on povezuje sa obiljem realiti šou-programa u kojima se ljudima plaća da svoju privatnost podijele sa gledaocima, tj. da se svoje privatnosti odreknu, i da tako steknu važnosti i priznanje. Čini se važnim ovdje navesti Vladušićev stav koji glasi: „Meni se doduše čini da ima nečeg zaista sirotinjskog u toj rasprodaji privatnosti (...) jer ako nemam šta da sakrijem, onda sam potpuna sirotinja, pa prema tome – a tako stvari stoje u potrošačkom društvu – i potpuno suvišan čovjek. Čemu onda mogu da se nadam?” (Ćuković, 2015:62) Od posebne važnosti je naglasiti i temu gubljenja granice između virtuelnog i realnog svijeta. Virtuelni svijet koji je zamka za čovjeka i njegovo formiranje u savremenog roba. U razgovoru Ćukovića i Vladušića objašnjava se i taj aspekt gdje se navodi: „Danas na internetu možete da pronađete gomilu informacija, koje su nedostupne na bilo kom drugom mjestu. Sa druge strane sudeći po izgledu velikih šoping molova, i ljudi koji tamo zatičete nećete baš steći utisak da živimo u dramatičnim vremenima. Potrošačko društvo odaje utisak potpune blaženosti.” (Ćuković, 2015:62) Svakako, potrošačko društvo jedan je od fenomena današnjeg življenja i mišljenja. A potrošačko društvo se vezuje za čovjeka koji misli da će kupovinom povisiti svoj status unutar svoje ljestvice u društvu. To je i jedna od Ćukovićevih tema u razgovoru sa Vladušićem koji je o potrošačkom društvu pisao u autorskom tekstu „Glava antičkog potrošača”(2012). Vladušić između ostalog navodi da se današnje posmoderno društvo davi u okeanu robe, a to je upravo raj za potrošače. On dodaje da dopadljivost šopinga proističe iz činjenice da takozvani mali čovjek osjeća da je u pravu samo kao kupac jer, kako kaže, jedino kao kupci dobijamo tretman koji više ne dobijamo kao ljudi i građani, a to je moć da o nečemu odlučujemo. (Ćuković, 2015:64)

Ovdje se ponovo vraćemo na mišljene i na način kako se ono ovaploćuje u svoj brzini globalizovanog svijeta. Postavlja se pitanje da li uopšte u ovakvoj konstalaciji stvari postoji vrijeme za mišljenje. Evidentno je da današnji (kapitalistički/digitalni) svijet direktno udara u svaku pretpostavku mišljenja. O tome u knjizi govori i Predrag Milidrag koji naglašava: „Ako vam je potrebno par godina samo čitanja da biste počeli da pišete o novoj temi, kako to uskladiti sa zahtjevom da se

besumično objavljuje a od toga vam zavisi plata? Dakle, ili ćete pisati bezvrijedne radove ili ćete imati manju platu; misli manje da bi imao više". (Ćuković, 2015:167) Zaista, nameće se pitanje da li imamo mišljenje „dostojno” ove totalne društvene krize? Zapravo to je jedna od tema kojoj se Ćukovićev sagovornik Žarko Paić kratko osvrće u knjizi. Opširnije o ovoj temi se bavi u svom tekstu „Logos, Imperium, Apokalipsa: Europa u planetarno doba“(2014) i u kom o pomenutom kaže sljedeće: „Nastojim otvoriti različite putove promišljanja duhovnih izvora Europe s obzirom na shvaćanje šta je to kriza i nije li možda sama riječ postala nevjerodostojnom za sa čime se danas suočavamo u planetarno doba suvremenih tehno-znanosti, izvodim postavku o kraju ere suverenosti nacija-država. (...) Kada se čovjek shvaća sa stajališta „socijalnog ili kulturnog kapitala“ kao neka vrsta pseudoliberalnog stroja za proizvodnju života, tada je sve postalo „ideologijom“ kao novom kulturom spektakla i obratno. Zbog toga je svaki govor o „izlasku iz krize“ bezmisleno podržavanje iste logike programiranog kaosa“. (Paić, 2014) On, u razgovoru sa Ćukovićem, zastupa teoriju nestanka nacije-države i povezuje je sa migracijom koju u svojim radovima naziva „nomadizam“. U svom tekstu pod nazivom „Zemljovid za lualice: nomadizam i kaos kraja povijesti“ (2009) zapisuje da je smisao haosa da ne stvara novi poredak na ruševinama starog. Takođe Ćuković u razgovoru postavlja pitanje o identitetu i pita da li čovjek danas uopšte „traži“ ili makar pokušava učvrsti poljuljani identitet ili je globalizacija uspjela da ga „ubijedi“ da mu je ovako dobro. Čini se potpuno opravdano pitanje sa obzirom da je globalizacija uspostavili uniformisani identitet u kojoj se različitost želi što više umanjiti pa su pokušaji očuvanja kulturne samim ti i identitetske različitosti u drugom planu. Paić o tome kaže: „Identitet je posljednja preostala riječ globalnog s kojom se ono što nazivamo kulturom može „spasiti“. (...) Kada su vrijednosti izgubile svoje tlo pod nogama – univerzalnost slobode za sve i etički horizont važenja – tada je sve i ništa kultura“. (...) Zato je kultura danas nova ideologija jer u svim svojim reprezentacijskim formama služi političkoj ideologiji neoliberalizma ili njemu primjernih populističkih, postmodernih hibrida nacionalizma i fundamentalizma“. (Ćuković, 2015:210) Takav identitet, zaključuje Paić, ne služi danas ničemu

drugome negoli pokušaju očuvanja neke vlastitosti u globalnom homogenom svijetu bez razlika. Kako sačuvati identitet a ne biti u izolaciji ostaje upitnost.

Još jedna od Ćukovićevih tema jeste kako iskoristiti alat globalizacije za promociju sopstvenog jezika, kulture, književnosti pa i pisma. O tome je u knjizi govori Pavle Milenković koji kaže: „Jezik je, ne treba zaboraviti, ne samo neodvojivi deo kolektivnog i grupnog identiteta, već i moćno sredstvo komunikacije. Zajednički jezik je onaj na kojem se, bez previše teškoća odnosno bez dodatnog razmišljanja u vidu prevođenja, sporazumeva veliki broj ljudi“. (Ćuković, 2015:162) Milenković stavlja akcenat na globalizaciju koja je donijela dominaciju engleskog jezika pa samim tim i dominaciju određene kulture. Tačnije, rasprostranjenost engleskog jezika i upotrebi među velikim brojem govornika, snažno donosi kulturnom imperijalizmu nacija kojima je engleski jezik maternji. Nešto više o ovome Milenković se bavi u svojim radovima kao što je „Granice regiona, Heterotopija i identitet“(2002).

Jedan drugačiji naučni teren od prethodnog u Ćukovićevoj knjizi možemo naći u njegovom razgovoru sa prof. dr Aleksandrom Prnjatom. Na jedan svojstven način Prnjat u knjizi prilazi temama književnosti i ideologije, tradicije, religije i na kraju filozofije kao lajt motiva. Međutim, ono što treba posebno pomenuti jeste dio vezan za pojam koji je u nauku uveo upravo Prnjat a riječ je o jezičko-ekspresivnom paternalizmu. Detaljnije o tome čitaoci mogu naći u Prnjatovim tekstovima „O jezičko-ekspresivnom paternalizmu – replika Mihailu Markoviću“(2009), zatim u „Crkva i paternalizam – odgovor Mihailu Markoviću“(2008), ali i u dva teksta Aleksandra Ćukovića „Aleksandar Prnjat o jezičko-ekspresivnom paternalizmu“(2014) i „Mihailo Marković i Aleksandar Prnjat o crkvi i paternalizmu: polemika i njeni odjeci“(2015). Aleksandar Ćuković u svom tekstu „Mihailo Marković i Aleksandar Prnjat o crkvi i paternalizmu: polemika i njeni odjeci“ (2015), objašnjava da se ova polemika bavi pojmom paternalizma, ali i novim pojmom jezičko-ekspresivnog paternalizma koji Prnjat uvodi kao redefiniciju samo jednog aspekta paternalizma, koji se, pokazao bitnim i vrijednim diferenciranja. Bitno je pomenut ideju u Ćukovićevom radu „Aleksandar Prnjat o jezičko-ekspresivnom

paternalizmu”(2014) kojom je ukazano na činjenicu koju Prnjat iznosi, i koja bi se mogla smatrati utemeljenjem ili pretečom definicije iz koje će proizići pojam jezičko-ekspresivni paternalizam, a koja glasi: „Teza o eklezijastičkom nametanju bilo kakvih normi je neadekvatna prosto zato što crkva danas, bez obzira na svoje pretenzije, ustvarnosti zapravo izlaže samo jednu ponudu na religijskom tržištu.“ (Prnjat, 2000: 1119–1121). Takođe, u razgovoru koji je Ćuković vodio sa Prnjatom u „Konturama horizonta”(2015), imamo postavljen problem antisemitizma u Crkvi, kao i mogućnosti da se filozofijom priđe religiji. I o tome Prnjat kaže: „Iz iskustva znamo da ljudi vere ponekad prilikom slušanja rezultata bilo kog naučnog razmatranja religije, npr. dok slušaju šta govori psihologija religije ili socijologija religije, a razlog tome je imanentni redukcionizam u tim razmatranjima. Filozofija se nije obavezala ni na jednu vrstu redukcionizma, ali, bojim se da će njeni nalazi zavistiti od prethodnih uvjerenja onih koji filozofiraju, i to mnogo više nego što njihovo samopredstavljanje može da podnese.” (Ćuković, 2015:227)

Prnjat u jednoj fusnoti članka „O jezičko-ekspresivnom paternalizmu- replika Mihailu Markoviću” (2009) kaže: „Jedno je opisati, drugo je misliti, a treće je živeti neku filozofiju”, i to objašnjava: „Smatram da je opisivanje različito od mišljenja neke filozofije i naravno od življenja neke filozofije. Ovo treće je poznato: istoričar filozofije Majls Barnijet je svoj poznati članak naslovio „Može li skeptik da živi svoj skepticizam?” (Ćuković, 2015:225) Na kraju, Prnjat dodaje, da je uveo distinkciju između opisivanja neke filozofije, što je posao istoričara filozofije i mišljenja neke filozofije, koju možemo vidjeti u rasponu od ulaženja u raspravu odnosno argumentovanu analizu nečije filozofije, njenu odbranu ili formulisanje u novom obliku. Kada su u pitanju „Konture horizonta” odsjaj polemike Marković – Prnjat zauzeo je značajno mjesto.

O filozofiji i istoriji filozofije u svom razgovoru sa Ćukovićem govori i već pomenuti Predrag Milidrag. On ističe da se filozofija danas suočava sa možda najvećim izazovom od svog nastanka jer ovako „ubrzanje” svijeta dovodi u pitanje samu pretpostavku filozofiranja. Objasnjava da „u današnje postematafizičko vrijeme, filozofsko

mišljenje ne može više ići metafizičkim putem, on je za filozofe zatvoren.” (Ćuković, 2015:165) Milidrag se osvrće na oblast istrije filozofije i ukazuje da istorija filozofije danas mora tragati za novim načinima tumačenja prethodnih filozofija i cijele istorije filozofije. Dodaje još da istorija filozofije može biti kako kaže relevantna samo ukoliko u prethodnim filozofijama pronalazi nemetafizičke puteve mišljenja koje sami filozofi nijesu sledili, ali koje mi danas možemo prepoznati kao takve. U svom naučnom radu Milidrag se podrobno bavio filozofijom Dekarta što je jedna od tema razgovora sa njim. Objašnjava: „Dobro se sećam šta me privuklo Dekartu: njegov pojam Boga kao *causa sui*. Naravno, taj je pojam svima poznat od Spinoze i do pre par decenija Dekartovo učenje o Bogu kao uzroku samog sebe bilo je skoro pa nepoznato i potpuno neobrađeno. Uz taj pojam kod Dekarta ide i razumjevanje Boga kao beskonačno moćnog tvorca i to reba shvatiti u najbukvalnijem smislu, jer on je ustanovio večne istine.” (Ćuković, 2015:169)³ Vrijedna pomena jeste i Milidragova teza da se filmska trilogija „Matriks” oslanja na tri velika mislioca Platona, Dekarta i Hegela, krijući u sebi duboko filozofsko promišljanje o kojoj piše u svom radu „Zašto je Neo nov? Istorija filozofije i trilogija „Matriks”” (2011). Jedan od glavnih likova, objašnjava Milidrag, Morfeus predstavlja oličenje platonističkog filozofa koji može pokazati svijet ideja običnim ljudima. On to, kaže, čini simbolično kada nudi Neu plavu i crvenu pilulu uz pitanje „Hoćeš li da saznaš? U razgovoru sa Ćukovićem Milidrag o tome kaže sljedeće: „Matriks je tumačen sa platonističke tračke gledišta, ali ona je delatna u prvom deli trilogije. U drugom i trećem, u kojima dolazi do preplitanja dva sveta skoro da ništa ne može objasniti platonom, jer sam svet vise nije platonistički. Zato Morfeus u tim delovima odlazi duboko u drugi plan, on više nema šta da radi i pretvara se u vernika.” (Ćuković, 2015:181)

Još jedna tema u knjizi vrijedna je pomena, a vezana je za razgovor Ćukovića sa Predragom Krstićem. Krstić se u svojim radovima bavi psovka sa više aspekata. Preciznost ružne riječi, kako Krstić

³ O ovoj temi Milidrag se detaljno bavi u svojim radovima "Poput slika stvari: Temelji Dekartove metafizičke teorije ideja", "Samosvest i moć: Dekartov Bog kao causa sui", "Dekart, kasna sholastika i istorija filozofije: Slučaj teorije ideja".

kaže, nije osnovni razlog jasnoće psovki. Teza koju Krstić iznosi jeste da „psovka ima izuzetan status zato što zapravo nije ništa drugo nego jezički zaogrnut čin, i to čin agresije.” (Ćuković, 2015:128) Psovke se pamte duže čak i kada se druge riječi zaborave. Jedino one preostaju određenim patološkim oboljenjima, i pamte se kao integralne cjeline, koje su smještene u onaj (stariji i primitivniji) dio mozga koji nije zadužen za govor, nego za motorne radnje. Ćuković iznosi konstataciju da i žene danas vrlo često upotrebljavaju psovku na šta Krstić odgovara: „Izgleda da je rodna ravnopravnost svuda zacarila. Ali tu makar, kada je riječ o psovanju, čini se da prednjačimo. Postoje neki zapisi stranih posjetilaca da se na ovim prostorima žestoko psovalo još u 19. vijeku. Tumačenja su sklonija da to vide kao izraz neposlušnog, buntovnog duha pod turskom okupacijom, nego da u tome prepoznaju utešnu zamenu za stvarno oslobođenje. Svejedno, primećeno je da i žene gotovo jednako psuju kao i muškarci i da se od malena stimulišu da psuju. Hajdučki duh je izgleda u tom pogledu nadjačavao patrijahalni model.“ (Ćuković, 2015:130) U svom tekstu “Ima li psovka smisla“(2015) Krstić kaže da ih je njihovo preživljavanje kroz vrijeme, međutim, odvojilo tih neposrednih opisa i nalogam koji doduše nisu nikada bili sasvim neposredni, već su s obzirom na funkciju unaprijed računali sa makar mogućim „viškom pogrđnog značenja“. U tom tekstu on objašnjava: “Psovanje je povezano sa dvije oblasti mozga. Prva je limbički sistem koji udomljuje i pamćenje, emocije i bazično ponašanje. Susedstvom pamćenja objašnjava se jedna čudnovatost koja je ipak eksperimentalno dokazana: reči iz arsenala psovki pamte se četiri puta brže nego druge reči istog jezika. Smatra se takođe da limbički sistem upravlja vokalizacijom primata (i još nekih životinja) pa su neki istraživači išli dotle da svaku vokalizaciju primata tumače kao psovanje. Druga oblast mozga koja prihvata i obrađuje psovke su bazalne ganglije, kohezivna funkcionalna celina nukleusa koja između ostalog igra presudnu ulogu u kontroli kako kognitivnih tako i emotivnih impulsa i voljnoj aktivaciji i organizaciji motornih radnji. Psovanje onda zaista moramo predstaviti kao ne kao visoko i brižljivo stilizovanu, i ne uopšte kao u mediju jezika (nužno) odvajajući i artikulisanu delatnost, nego ka i “motornu aktivnost“ sa „emocionalnom komponentom“ (...) koja u razlilicitim

jezicima različito predstavlja nezadovoljstvo i frustraciju govornika.“ (Krstić, 2015) Ćuković Krstiću postavlja interesantno pitanje o „najtežoj psovki“, koje prenosimo u originalu:

A.Ć. Branislav Nikolić je svojevremenom dokazivao da je naša najteža psovka: „Ne seri“: on je složenim termodinamičkim baljda i sličnim zakonima objašnjavao šta se grozomorno zbiva u organizmu i ličnosti pod uslovima ostvarenja tog naloga. Koja je po Vašem mišljenju najbrutalnija psovka sa najmanjom težinom u smislu vokabulara koji sačinjava?

P.K. Teško mi je da se odlučim. Verovatno bi mogla biti „Mrš u kurac“. Ali samo pod uslovom da se pritom razumeva ona želja na koju niko, srećom, ne misli ni kad je izgovara ni kad je čuje: „Da bog da se misli ni začeo“. (Ćuković, 2015:130)

Krstić se temom psovanja detaljnije bavio u svojoj knjizi „O psovanju“ (2014).

Na kraju, može se podvući opravdanost postojanja Ćukovićeve knjige „Konture horizonta“ jer je autor pružio mogućnost sagovornicima da otvoreno govore i iznose svoje teze i zapažanja što je na kraju rezultiralo teorijskim bogatstvom ove knjige. Zbog svoje raznolikosti svaki dio knjige bi se mogao posebno analizirati i pretvoriti u odvojen rad. Može se reći da se kao kičma rada postavila globalizacija kojom se većina autora detaljno bavi, ne samo u knjizi, već i u svojim naučnim radovima inače. Ipak, globalizacija je toliko širok pojam pa se analiza morala vezati za pojedine segmente kao što je kultura, mišljenje, potrošač ili identitet. Naravno, prisutno je još niz tema koje su sa aspekta nauke bile više nego inspirativne. Svakako ovaj rad je nastojanje da se, kako naslov kaže, približe fundamentalne naučne postavke u knjizi „Konture horizonta“.

Literatura:

1. Božović, Ratko (2010) *Ram za sliku*, Čigoja štampa, Beograd;
2. Božović, Ratko (2009) „Stranputice kiča”, *Sociološka luča III/2*, str 3-17, 2009.
3. Ćuković, Aleksandar (2014) „Aleksandar Prnjat o jezičko-ekspresivnom paternalizmu“, *Glasnik za društvene nauke*, broj 5;
4. Ćuković, Aleksandar (2015) *Konture horizonta*, Jumedica Mont, Podgorica;
5. Ćuković, Aleksandar (2015) „Mihailo Marković i Aleksandar Prnjat o crkvi i paternalizmu: polemika i njeni odjeci”, *Religija i tolerancija*, broj 24;
6. Krstić, Predrag (2014) *O psovanju*, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd;
7. Krstić, Predrag (2015) „Ima li psovka simsla?”, *Filozofski magazin*; unos na <http://filozofskimagazin.net/predrag-krstic-ima-li-psovka-smisla/>; (datum posjete 15.01.2015);
8. Milidrag, Predrag (2011) „Zašto je Neo nov? Istorija filozofije i trilogija Matriks”, *Theoria*, vol. 54, str. 69-94;
9. Milidrag, Predrag (2010) „*Poput slika stvari : Temelji Dekartove metafizičke teorije ideja*”, Institut za filozofiju i društvenu teoriju : " Filip Višnjić", Beograd;
10. Milidrag, Predrag (2006) *Samosvest i moć : Dekartov bog kao causa sui*, Institut za filozofiju i društvenu teoriju: "Okean", Beograd;
11. Milenković, Pavle (2002) „Granice regiona: heterotopija i identitet”, *Sociološki pregled*, Vol. XXXVI, no. 1-2, str. 201-217;
12. Prnjat, Aleksandar (2008) „Crkva i paternalizam - odgovor Mihailu Markoviću“, *Filozofija i društvo*, vol. 19, br. 2;
13. Prnjat, Aleksandar (2009) „O jezičko-ekspresivnom paternalizmu - replika Mihailu Markoviću“, *Filozofija i društvo*, vol. 20, br. 3;
14. Prnjat, Aleksandar (2000) „Zapis o crkvi“, *Književnost*, 55 (7-9) Beograd;

15. Paić, Žarko (2014) „Logos, Imperium, Apokalipsa: Europa u planetarno doba“, *Tvrđa*, 1-2; str. 178-200;
16. Paić, Žarko (2009) „Zemljovidi za lualice: Nomadizam i kaos kraja povijesti“, *Sarajevske sveske* br. 23/24. str. 107-127;
17. Paić, Žarko (2004) „Prevladavanje zapada“, *Sarajevske sveske* br. 06/07, str. 167-178;
18. Vladušić, Slobodan (2012) „Glava antičkog potrošača“, unos na <http://slobodanvladusic.net/glava-antickog-potrosaca/>. (datum posjete 14.01.2016);
19. Vladušić, Slobodan (2012) „Privatnost is dead“, unos na <http://82.149.22.226/~mobcinamb/index.php?ptype=8&menu=0&id=220&Pid=1350&echosub=1>. (datum posjete 14.01.2016);

Miloš Perović

Scholarly Discussions on *The Contours of the Horizon*

Abstract: This paper deals with the scholarly theories in the book of interviews *The Contours of the Horizon* by Aleksandar Ćuković. It is an attempt to associate and explain different theoretical approaches to important scholarly topics for authors such as Ratko Božović, Aleksandar Prnjat, Slobodan Vladušić, Predrag Milidrag, Žarko Paić and Pavle Milenković. The paper also presents certain sources and origins of the topics that inspired the author to interview the important figures in the field of humanistic social science. Some of the dominant topics are: globalization, culture, art, identity, opinion.

Keywords: Aleksandar Ćuković, globalization, opinion, identity, culture, linguistic expressive paternalism